

”Den svenska mekanikens fader”

Christopher Polhem (C) föddes på Gotland den 18 december 1661. Hette då Kristoffer Polhammar. Fadern dog då han var 8 år gammal. Modern gifte om sig med en girig byggmästare som inte ville bekosta sin styvsons skolgång. Istället tog en farbror i Stockholm an sig honom och satte honom i Tyska skolan. Men efter två år dog även farbrodern. Man tror att C kan ha haft dyslexi. De efterlämnade handskrifterna, utförda med en nästintill oläslig handstil, innehåller även för sin tid ovanligt många skriv- och stavfel. Men en sak visade sig snart: **han hade en säregen begåvning för tekniska och mekaniska ting.**

Efter farbroderns död togs C 1673 om hand av en förmögen änkefru i Stockholm, Margareta Wallenstedt. Hon ägde gårdarna Kungshamn utanför Uppsala och Vansta gård i Ösmons socken. Först fick C arbeta som smådräng på Kungshamn, men efter en tid kom han 1675 till Vansta gård. Margareta hade upptäckt hans begåvning och han fick på Vansta arbeta som gårdsskrivare och inspektor. Han fick där ett rum där han kunde inrätta som sin mekaniska verkstad och smedja. Han hade ett stort intresse i det mekaniska, och han tillverkade själv de verktyg han själv och gården behövde. Han fick snart ett rykte i trakten att vara något av en trollkarl, som kunde reparera krångliga lås och klockor som länge stått still. Med hjälp av maskiner han själv byggt tillverkade C också knivar, gafflar och saxar som han sålde i bygden. Men det som blev hans passion var att tillverka urverk, som var tidens mest fascinerande maskin. Så det blev att han tillverkade verktyg och maskiner för att kunna göra just urverk. *”Alt detta satte folket i gemen, och i synnerhet det sämre slaget, öfver hvilka förstånd det aldeles gick, at se mig gjöra alt hvad jag tog mig för, utan at derpå hafva gått i lära”.*

Men C insåg att han behövde lära latin, dåtidens bokliga språk, för att komma vidare i utveckling. Han skaffade sig latinska ordböcker för självstudier, men gjorde bara mycket små framsteg. Ösmos präst Lars Olof Weldt kom på besök och C berättade sin önskan att lära latin. Weldt erbjöd sig då att undervisa C, i utbyte mot att C skulle tillverka ett slagur åt honom. Uret skulle slå varje kvart, visa datum och månens faser. C antog överenskommelsen. C ville lämna Vansta och 1684 fick han tjänst som fogde på Fällnäs gods, som ägdes av Helena Fleming. Återigen självstudier. Efter ett halvår på Fällnäs fick han kontakt med Sorundas präst Erland Dryselius. Han var en mycket lärd man, intresserad av undervisning. Han erbjöd sig att undervisa C, om han kom till prästgården för studierna. C beskriver själv hur han varje dag vandrade fram och tillbaka den sju kilometer långa vägen till prästgården. I utbyte mot undervisningen utförde han olika arbeten åt Dryselius, *”huariehanda till han huus behoof”.* Efter drygt ett halvår tyckte Dryselius att C var redo för studier i Uppsala, och skrev dit för att rekommendera sin elev. Han nämnde att C då kunde reparera det berömda astronomiska uret i domkyrkan, som länge stått still. Planen gick i lås och våren 1687 packade C sina väskor och reste till Uppsala.

Efter tre års studier vidtog för C en innehållsrik och mästerlig karriär inom mekaniken. Så pass att han blev adlad 1716. De sista åren bodde han på Götgatspuckeln på Södermalm, bara några stenkast från Slussen, där hans sista större byggnadsverk höll på att färdigställas. Han hann vara med när det första fartyget slussades från Mälaren ut i Saltsjön innan han dog, vid nära 90 års ålder, den 30 augusti 1751.

POLHEMSLEDEN

Polhem porträtterad av David von Krafft ca 1700.

Polhemsleden slingrar sig mellan Fällnäs gods och Sorunda prästgård. Den väg Christopher Polhem gick varje dag under åtta månaders tid år 1685, för att lära sig latin av Sorundas prost Erland Dryselius.

Välkommen att vandra i Polhems fotspår!

Sorunda Hembyggsförening

Box 50, 148 02 Sorunda

E-postadress: info@sorunda.b.se

1 Sorunda fattigstuga. Fattigstugan som står här nu är byggd 1815, men är den tredje fattigstugan på samma plats. Den första kom till i mitten på 1600-talet.

2 Sorunda prästgård. Det var hit Christopher vandrade varje dag i åtta månaders tid, för att undervisas i latin av prosten Dryselius. Byggnaden är från 1803, men flera tidigare prästgårdar har funnits.

3 Sorunda kyrka. Sorunda kyrka är ursprungligen från slutet av 1100-talet. Utvidgades i slutet på 1400-talet. Vacker altarskap och Mariaskap från slutet av 1400-talet. Söder om kyrkan en stor kungshög från omkring 600 e.kr. En stormannagrav för en person.

4 Gravhög från omkring 5-600-talet e.kr. Ansenlig storlek (störhöj) och vanligtvis enmans-begravning sår gravbålet stod på samma plats som högen.

5 Ottersta holme. Fin holme som går att gå ut till. Klippbad och grillplats.

6 Rangsta badplats. Gräsytor, sand och bryggor med hoppstorn.

7 Åkerholme med hållristningar från bronsåldern (ca 1800-500 f. kr.). Skepp och skälgröpar.

8 Grimsta kvarn. Lämningar från en av de stora kvarnarna i Sorunda, sannolikt från 1600-talet. Fin stensatt kvarnärna under bron på båda sidor. Fångdammen lag söder om bron.

9 Nu markant avvattningsdike där. Vägen/stigen på leden ner mot Fallnäs heter Dammvägen.

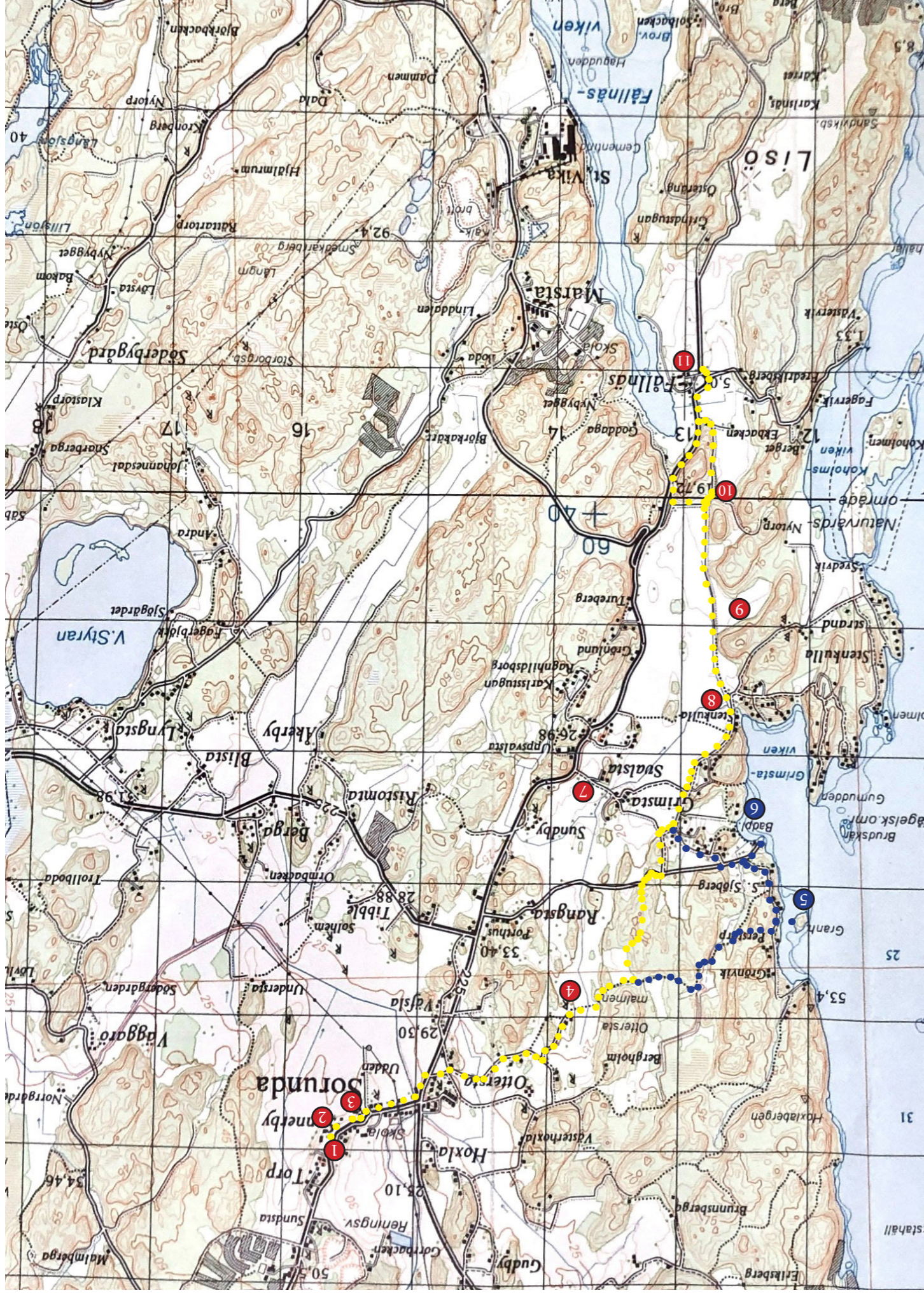
10 Här ligger torpet Sjöåker. Det finns fina torplämningar i kanten på skogen i form av husgrunder och odlingsrosen. Hette från början Skedåker. Alderdomligt hade ordet "sked" betydelsen skilja. Som sked i väsked, som skiljer trädarna åt. Sjöåker försvann omkring 1930. Tillkomst osäker, men fanns 1816.

11 Här finns en markant grävd ränna på ca 200 meter över den klack som ligger lite högre än omgivande gården. Här gick tidigare den gamla segelleden som kom upp genom Fallnäsiken och ut vid Stenkulla. Man ville seglä inomskärled så långt det gick. Förmodligen har rännan/kanalen grävts för att så länge som möjligt kunna använda denna led. Kanske en dragränna? Djupast i sydväst. Omkring 1100-tal.

11 Fallnäs gods. Skrevs på medeltiden "Faldanäs". Finns belagt i skrift 1291, men är mycket äldre. Fallnäs har en rik historia, men folkungar som huserar på 1200-och 1300-talet. På gårdsplanen har funnits en kastal (försvarstorn) från 1200-talet, med ansenliga mätt. Den var rund och mätte 18 meter i diameter. 1 m mer än kastalen på Stockholms slott Tre Kronor. Brändes av ryssarna år 1719 och byggdes upp med nuvarande byggnader. Kastalens grundmurar kom då under en av dessa. Söder om gården finns en fornborg ca 500-tal e. kr samt en pålspärr över viken i höjd med Bredstäk, ca 800-tal. Stäk = stänga.

Polhemsleden - Gul markering

Bad- och sjoutsikt - Blå markering

Länk till digitala leden

www.sorundakartan/kultur